

МУКАЧІВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
Педагогічний факультет
Кафедра педагогіки дошкільної та початкової освіти

ДИПЛОМНА РОБОТА

магістра
(освітній ступінь)

на тему: «Система роботи школи з батьками дітей, схильних до девіантної поведінки»

Виконав: студент 2 курсу, групи ОПН–2м (з)
спеціальності 011 «Освітні, педагогічні науки»
заочної форми навчання

Боркоlesh Степан Васильович

Керівник: *Кушнір І.І.*

Рецензент: *Кляп М.І.*

Мукачево – 2019 рік

ЗМІСТ

ВСТУП	5
РОЗДІЛ 1	
РОБОТА З ДІТЬМИ СХИЛЬНИМИ ДО ДЕВІАНТНОЇ ПОВЕДІНКИ ЯК ПЕДАГОГІЧНА ПРОБЛЕМА	8
1.1. Аналіз причин асоціальної поведінки особи	8
1.2. Особливості девіантної поведінки підлітків в контексті різних стилів сімейного виховання	16
1.3. Методика профілактики девіантної поведінки дітей та молоді	29
РОЗДІЛ 2	
УПРАВЛІННЯ СИСТЕМОЮ РОБОТИ ШКОЛИ З БАТЬКАМИ ДІТЕЙ СХИЛЬНИМИ ДО ПРАВОПОРУШЕНЬ.....	38
2.1. Сутність взаємодії школи та сім'ї у формуванні особистості учня.....	38
2.2. Аналіз досвіду роботи шкіл Закарпаття щодо залучення батьківської громадськості до виховного середовища закладу освіти ..	44
2.3. Правова просвіта як невід'ємна складова системи роботи школи з батьками дітей, схильними до правопорушень	52
ВИСНОВКИ	58
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	65
ДОДАТКИ	69

ВСТУП

Актуальність дослідження. Результат виховання дитини значною мірою корелює з відносинами, що склалися між навчальним закладом і батьками учня, конструктивності їхньої взаємодії. Адже контакт двох вихователів — педагогів і батьків – перший крок до взаєморозуміння, набуття довіри, обміну духовними й емоційними цінностями, засвоєння педагогічного досвіду, знань, які навчальний заклад і сім'я передають один одному. Поодинці кожен із цих важливих соціальних інститутів не завжди має достатній ресурсний потенціал для вирішення перманентних виховних проблем, отже, налагодження ефективної партнерської взаємодії уявляється однією з необхідних умов підвищення ефективності обопільних виховних впливів взагалі й, зокрема, формування превентивного виховного середовища навчального закладу.

Співпраця школи та сім'ї є надзвичайно важливим чинником попередження девіантної поведінки особистості, що передбачає всебічне і систематичне вивчення сім'ї, особливостей та умов сімейного виховання учня, корекцію виховання дитини, корекцію внутрішньосімейних відносин та профілактику сімейних конфліктів.

Дані, отримані вченими в багатьох країнах світу, зокрема Г.Бочкарьовою, І.Дубровіною, С.Карпенчук, І.Козубовською, О.Колесніковою, А.Личко, М.Московкою, В.Оржеховською, О.Белкіним, В.Семеновим, І.Трубавіною та іншими свідчать про те, що сприятливий сімейний клімат має істотне значення в профілактиці негативних соціальних явищ. Значення сім'ї та сімейного середовища підтверджує також і вивчення дітей з порушеннями поведінки, що потребують психіатричного лікування. На їх долю згубно позначилися сімейні конфлікти, алкоголізм батька чи матері, великі прорахунки у вихованні.

Такі підходи зумовлюють необхідність дослідження ролі просвіти батьків, взаємодії школи і сім'ї у профілактиці девіантної поведінки

школярів. що і зумовило вибір теми дипломного дослідження «**Система роботи школи з батьками дітей, схильних до девіантної поведінки**».

Об'єкт дослідження – процес виховання дітей, схильних до девіантної поведінки.

Предмет дослідження – просвіта батьків дітей, схильних до девіантної поведінки.

Мета дослідження полягає в обґрунтуванні управління системою правової просвіти батьків дітей, схильних до девіантної поведінки.

Для досягнення мети дослідження сформульовано такі **завдання**:

- здійснити аналіз причин асоціальної поведінки особи та розкрити особливості девіантної поведінки підлітків в контексті різних стилів сімейного виховання;
- описати методику профілактики девіантної поведінки дітей та молоді;
- обґрунтувати сутність взаємодії школи та сім'ї у формуванні особистості учня;
- провести аналіз досвіду роботи шкіл Закарпаття щодо залучення батьківської громадськості до виховного середовища закладу освіти;
- розкрити особливості управління системою правової просвіти батьків як невід'ємною складовою системи роботи школи з батьками дітей, схильними до правопорушень.

Для досягнення мети й реалізації завдань дослідження застосовано комплекс загальнонаукових **методів**: *теоретичні*: аналіз і синтез, абстрагування й ідеалізація, індукція й дедукція, аналогія, порівняння, зіставлення – для вивчення літературних джерел, нормативних документів, теоретичного узагальнення основних підходів щодо поняття девіантної поведінки та її профілактики, до розв'язання проблеми роботи з батьками дітей, схильними до девіантної поведінки;; *емпіричні*: спостереження – для вивчення стану проблеми в практиці роботи закладу освіти; вивчення й узагальнення досвіду правової просвіти батьків дітей, схильних до девіантної поведінки.

Практичне значення отриманих результатів дослідження полягає в тому, що, визначені основні напрями, форми і методи правової просвіти батьків, зокрема, щодо таких компонентів як: профілактична робота, завдання роботи школи з сім'єю, групові форми правового виховання, індивідуальна робота з батьками, а також, залучення батьків до викладання на додаткових заняттях або запрошення їх на уроки як представників певних професій, та здійснення управлінської діяльності в досліджуваному аспекті з погляду зв'язку між школою та місцевою громадою загалом можуть бути використані в практичній роботі менеджерів закладів освіти, в навчальному процесі – при підготовці майбутніх керівників у закладах вищої освіти, післядипломної освіти тощо.

Базою дослідження була мукачівська загальноосвітня школа I-III ступенів № 13 Мукачівської міської ради Закарпатської області.

Апробація дослідження відбулася на III Всеукраїнській науково-практичній конференції «Сучасні тенденції розвитку науки і освіти в умовах поглиблення євроінтеграційних процесів» (м. Мукачево, 16-17 травня 2019 р.).

Публікації:

Борколеш С. В., Кобаль В.І. Правова просвіта як невід'ємна складова системи роботи школи з батьками дітей, схильними до правопорушень / С.В.Борколеш, В.І.Кобаль // Сучасні тенденції розвитку науки і освіти в умовах поглиблення євроінтеграційних процесів : збірник тез доповідей III Всеукраїнської науково-практичної конференції, 16-17 травня 2019 р., Мукачево / Ред.кол. : Т.Д.Щербан (гол.ред.) та ін. – Мукачево : Вид-во МДУ, 2019. – С. 50-53.

Робота складається зі вступу, двох розділів, списку використаних джерел (42 найменування), 64 сторінки основного тексту, 1 рисунку та 1 додатку.

ВИСНОВКИ

Результати нашого дослідження дали можливість нам зробити такі **висновки:**

1) нами встановлено, що серед сукупності причин появи педагогічної занедбаності, ведучими за своїм значенням є вплив на дитину своєю поведінкою батьків, характер їх взаємовідносин між собою, ставлення до оточуючих дитину людей.

Сім'ї, які продукують педагогічно занедбаних дітей, з точки зору педагогіки можна класифікувати таким чином: педагогічно неспроможні, педагогічно пасивні, антипедагогічні.

Під девіантною поведінкою ми розуміємо систему вчинків, які відхиляються від прийнятих у суспільстві правових і моральних норм, які проявляються у вигляді незбалансованості психічних процесів, неадаптивності, порушенні процесу самоактуалізації, в ухиленні від морального контролю за власною поведінкою.

Сім'я є природним середовищем первинної соціалізації дитини, джерелом її матеріальної та емоційної підтримки, засобом збереження і передання культурних цінностей від покоління до покоління. З перших днів появи дитини на світ сім'я покликана готувати її до життя та практичної діяльності, в домашніх умовах забезпечити розумну організацію її життя, допомогти засвоїти позитивний досвід старших поколінь, набути власного досвіду поведінки й діяльності.

Найбільшого розповсюдження набули класифікації стилів сімейних взаємовідносин, які беруть свій початок ще в роботах К. Левіна. При цьому виокремлюють три стилі взаємовідносин: індіферентний (вседозволеність); авторитарний; демократичний.

А. Личко і Е. Ейдеміллер виокремлюють такі стилі виховання, особливо несприятливі для розвитку особистості: потуральна гіперпротекція,

гіпопротекція, домінуюча гіперпротекція, підвищена моральна відповідальність, неприйняття, емоційне відкидання.

Важливою особливістю розвитку здорової особистості, в плані – особистості впевненої в своїх поглядах, якій притаманна своя точка зору, з чітко визначеною стратегією життя і ін. – є здатність батьків домовлятися стосовно стратегій та особливостей виховання дітей. Адже, як зазначається, дитині важко весь час відчувати напруження та контролювати кожне слово та кожен рух, як відповідь на те, що для того, щоб його любила і мати і батько потрібні, інколи, абсолютно різні особливості поведінки, інтересів, різна тактика дій;

2) проблема профілактики девіантної поведінки дітей та молоді була і залишається актуальною для будь-якого суспільства.

На сучасному етапі особливо гострим є питання пошуку форм, методів та технологій роботи щодо профілактики та подолання девіантної поведінки дітей та молоді. Найбільш розповсюдженими є таких два види технологій, як профілактична та реабілітаційна.

Основним змістом у системі соціально-профілактичної роботи є: соціально-педагогічна профілактика, соціально-психологічна допомога та соціальна адаптація та реабілітація.

Проведене дослідження дозволяє констатувати, що девіантна поведінка завдає шкоди самій людині, оточенню та суспільству загалом. Тому особливої актуальності набуває пошук нових форм і методів роботи з її превенції. Соціально-педагогічна робота з профілактики та корекції девіантної поведінки дітей та молоді повинна ґрунтуватися на педагогічних принципах і може бути плідною лише за умови співпраці керівництва закладом освіти, соціальних педагогів, психологів, учителів, батьків, працівників соціальних служб, громадськості. Також важливо відмітити і той факт, що профілактика девіантної поведінки дітей та молоді має бути чітко спланованою та періодичною. Важливо певним чином підтримувати та контролювати отриманий результат, оскільки, як підтверджують дані

дослідження, результати проведеної превентивної роботи за відсутності певного контролю мають тенденцію погіршуватися;

3) проблема взаємодії школи та сім'ї у формуванні особистості дитини постійно привертає увагу наукової та педагогічної громадськості. Її налагодження потребує системної інтеграції об'єктивних і суб'єктивних факторів розвитку дитини, професійної майстерності керівників, вчителів, загальної культури і освіченості батьків, їх взаємин між собою тощо. Саме ці соціальні інститути є найважливішими константами, які визначають цілісне формування особистості, а від їх взаємодії залежить успіх навчально-виховного процесу.

Як показує практика та аналіз існуючих досліджень, спільна робота шкільного закладу й сім'ї може вибудовуватись на таких основних засадах:

- єдність школи і сім'ї у вихованні дітей;
- формування педагогічної культури сучасної сім'ї та допомога батькам у їх психолого-педагогічній самоосвіті;
- взаємна довіра у взаємовідносинах між педагогами і батьками, доброзичливе ставлення один до одного;
- вивчення кращого досвіду сімейного виховання;
- використання різноманітних форм роботи закладу освіти з сім'єю: ознайомлення з життям дитини вдома, в сім'ї; педагогічні бесіди з батьками й іншими членами родини, консультації; групові й загальні батьківські збори; наочна й педагогічна пропаганда тощо.

Аналіз педагогічної літератури показує, що проблема формування особистості та ролі школи і сім'ї, їх культури взаємодії в цьому процесі постійно привертала увагу педагогів різних історичних епох. Більшість з них дотримуються позиції про те, що взаємодія школи та сім'ї ґрунтується на загальній меті – сформувати співробітницькі відносини між усіма учасниками педагогічного процесу. Вирішенню цього завдання сприяє комплексний підхід, який передбачає: формування у батьків правильних уявлень про свою роль у вихованні дитини, про необхідність участі в

навчально-виховному процесі школи, розвитку їх психолого-педагогічної культури; формування у педагогів розуміння значущості співпраці з сім'єю, своєю ролі у налагодженні гуманних стосунків між батьками і дітьми; освоєння педагогами способів вивчення сім'ї, діалогових і співробітницьких методів роботи з батьками, форм організації спільної діяльності батьків, учителів і дітей;

4) актуальність проблеми створення ефективної системи педагогічного впливу на сім'ю обумовлена орієнтацією сучасної теорії і практики на гуманізацію виховного процесу в сім'ї, де дитина має почуватися найбільш захищеною. Сім'я виступає середовищем, що впливає на дитину, її педагогічний потенціал зумовлений різними чинниками, зокрема: готовністю батьків до виховання дитини, рівнем загальної та педагогічної культури, ступенем взаємоузгодженості дій батьків у питаннях виховання, їх індивідуальними особливостями, життєвим досвідом, ціннісними орієнтаціями тощо.

Аналіз педагогічної практики шкіл області показує, що найкращі результати взаємодії школи і сім'ї мають ті педагогічні колективи, у яких створюється відповідне виховне середовище, у якому батьки є активними учасниками освітнього процесу в класі, школі, де впроваджуються активні форми роботи. Разом з тим, пам'ятаючи, що відсоток байдужих до шкільного життя батьків залишається досить значним, педагоги намагаються уважно вивчати проблеми формування педагогічної культури батьків дітей, схильних до девіантної поведінки і не тільки.

Проаналізувавши практику взаємодії школи та сім'ї в окремих навчальних закладах області, ми прийшли до таких висновків:

1. Серйозні зміни, викликані реформуванням суспільства, обумовили зростання потреби у взаємодії батьків і педагогічного колективу, рівня взаємних вимог батьків до школи, учителів до батьків; рівня контролю батьків за освітнім процесом у школі; формування практики залучення батьків до керування закладом освіти тощо.

2. На сьогодні із широкого кола виховних проблем, які потребують розв'язання, необхідно зосередитись на розбудові превентивного виховного простору, що забезпечить комплексний підхід до її вирішення. Ця довготривала робота починається з виокремлення двох стратегічних векторів змін:

- а) впровадження ефективних моделей державно-громадського управління освітою;
- б) модернізація системи педагогізації батьків.

3. Науковий підхід та практичний досвід доводить, що створення ефективної системи спільної роботи сім'ї та школи, використання інноваційних форм і методів роботи, запровадження психолого-педагогічної діагностики сприятиме передусім розвитку особистості дитини, формуванню в неї громадянськості та патріотизму, умінню жити в гармонії з природою, громадою, родиною, з самою собою;

5) важливою і невід'ємною складовою роботи сучасного менеджера закладу освіти є забезпечення належного функціонування системи виховної роботи з дітьми, підлітками, молоддю у тісній співпраці з батьками та громадськістю мікрорайону школи, міста, району, області тощо.

Система роботи школи з батьками дітей, схильних до девіантної поведінки включає такі компоненти:

- Відвідування на дому сім'ї з метою обстеження соціально-побутових умов проживання.
- Виявлення сімей, які знаходяться в соціально небезпечному становищі. Формування банку даних таких сімей.
- Психолого-педагогічне консультування для батьків "Адаптація дітей до класного колективу, взаємовідносини в колективі".
- Проведення профілактичних бесід про відповідальність батьків за виховання дітей.
- Діагностика сімейного виховання (анкетування, тестування).
- Психологічні тренінги для батьків.

- Індивідуальні сімейні консультації.
- Організація психолого-педагогічної, правової освіти батьків через батьківський всеобуч.
- Залучення батьків до проведення заходів, екскурсій, походів.

Серед актуальних проблем, що їх висунуло сьогоднішня Україна перед педагогами, гостро стоїть проблема попередження у середовищі дітей і молоді проявів девіантної поведінки, вирішення якої, на нашу думку, неможливе без тісної співпраці школи з батьками. Одним із важливих напрямів такої співпраці є правова просвіта батьків.

Правова освіта та виховання у Мукачівській загальноосвітній школі I-III ступенів № 13 є одним із пріоритетних напрямів роботи, який базується на правових нормах, принципах гуманізму та демократизму. З метою досягнення позитивного результату педагогічний колектив застосовує комплексну систему, що поєднує в собі оптимальний вибір змісту, форм, методів, принципів, шляхів та засобів їх реалізації.

Узагальнення досвіду роботи школи під час асистентської управлінської практики дало можливість нам визначити такі основні напрями, форми і методи правової просвіти батьків:

1) профілактична робота (ознайомлення з положенням Конвенції ООН про права дитини, Законом України «Про охорону дитинства» через: випуск інформаційного вісника; виступи фахівців; випуски усного журналу; розроблення пам'яток; проведення спільних свят з використанням літературно-музичних композицій); діагностична робота (анкетування, тестування батьків; відвідування сімей удома з метою вивчення умов життя дитини в родині, соціально-педагогічних умов родинного виховання; розроблення стратегії тактики подальшої роботи з батьками); корекційна робота (розроблення технологій залучення батьків групи ризику до корекційно-педагогічного процесу через створення груп і проведення зустрічей, тренінгів, надання консультацій);

2) завдання роботи школи з сім'єю: пропаганда педагогічних знань з метою підвищення педагогічної грамотності батьків; проведення заходів, спрямованих на оволодіння батьками системою умінь, необхідних для організації діяльності дитини вдома; гуманізація змісту та форм роботи з сім'єю і взаємовідносин педагога-батьки;

3) групові форми правового виховання: психолого-педагогічний університет (заняття проводяться щомісяця), лекторії правових занять (зустрічі з лікарями, представниками правоохоронних органів та виконавчої влади), лекторії педагогічних знань (заняття проводять вчителі, класоводи, класні керівники), загальношкільні конференції, батьківські збори, дискусійні клуби, круглі столи та неформальні зустрічі;

4) індивідуальна робота з батьками: відвідування сімей учнів вдома, індивідуальні бесіди та консультації, зустрічі з батьками; написання старшокласниками творів на теми «Мої батьки», «Як моя сім'я проводить вихідний день» та ін. Ці твори дають матеріал для обговорення багатьох важливих питань відносно моральної поведінки окремих батьків вдома;

5) адміністрації шкіл, педагогами варто пам'ятати: батьки – це джерело інформації. Саме вони найкраще знають своїх дітей і можуть допомогти вчителям краще зрозуміти їх характери та інтереси. Вони також – джерело для удосконалення школи. Якщо заклади освіти дослухаються до думок та зауважень щодо освітнього процесу, то разом вони будуть творити кращу освіту; батьків можна і треба залучати до викладання на додаткових заняттях або запрошувати на уроки як представників певних професій. Це урізноманітнює методи навчання та робить його цікавішим;

б) співпрацю школи і батьків слід розглядати не лише як зв'язок «батьки-вчителі», а й як зв'язок між школою та місцевою громадою загалом.

МУКАЧІВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

89600, м. Мукачево, вул. Ужгородська, 26

тел./факс +380-3131-21109

Веб-сайт університету: www.msu.edu.ua

E-mail: info@msu.edu.ua, pr@mail.msu.edu.ua

Веб-сайт Інституційного репозитарію Наукової бібліотеки МДУ: <http://dspace.msu.edu.ua:8080>

Веб-сайт Наукової бібліотеки МДУ: <http://msu.edu.ua/library/>